

Хизмат қадрланса, ҳиммат ортади

05:00 / 06.03.2017 2824

Одамларни хайрли ишларга тарғиб қилишда энг аввало шу ишларга нисбатан уларнинг ҳимматини ошириш лозим бўлади. Бу эса биздан ҳар бир инсоннинг қилаётган ишларига эътиборли бўлишни, мақтovга арзигулик ишлар агарчи кичкина бўлса ҳам, уни эътиборсиз қолдирмасдан, эгасига миннатдорлик билдиришни талаб қилади. Чунки инсоннинг табиатида хоҳ дунёда бўлсин ёки охиратда бўлсин, қилган ишининг самарасини кўриш умиди бўлади. Аллоҳ таоло Қуръони каримда шундай марҳамат қилган:

بِيَعْلَمُ إِذَا مَلَأَ عَيْنَاهُ نَوْدُرْتَسَ وَنُونْمُوْمَلْ أَوْ مُكْلَمَعْ هَلْلَا يَرِيَسَفْ أَوْ لَمْعَ إِلْقَ وَ(105: بَّوْتُلْ آرُوسْ) نُولْمَعَتْ مُتْنُكْ آمَبْ مُكْلَيْبَنْ يَفْ دَاهَشَلْ أَوْ

Айтинг: “Амал қилинглар! Албатта, Аллоҳ, Унинг Расули ва мўминлар амалларингизни кўрарлар. Ва, албатта, ғайб ва ошкор (ишлар)ни билувчи зот хузурига қайтариурсиз. Шунда У сизларга қилиб юрган амалларингиз хабарини берур.” (Тавба сураси, 105-оят)

Мазкур ояти каримада Аллоҳ таоло Ўзининг ҳабибига одамларни солиҳ амаллар қилишга чорлашини буюрмоқда. Чунки бандалар солиҳ амал қилсалар, уларнинг гуноҳлари кечирилади ҳамда қалблари ҳам пок бўлиб бораверади.

Бу оят яхши ишга тарғиб ҳамда ёмон ишдан қайтаришни ўз ичига олади. Аллоҳ таоло бандалари қилаётган ишларнинг барчасини, ҳатто энг кичигини ҳам билиб туради. Бандалар учун бунинг фойдаси каттадир. Чунки бандалар Аллоҳга итоат қилса, Аллоҳ таоло уларга дунё ва охиратда кўплаб яхшиликларни ато қиласи. Агар гуноҳ иш қилишса, Аллоҳ таоло дунё ва охиратда уларни жазолайди. Дунё жазоси банданинг гуноҳ ва бузғунчиликдан қайтишига сабаб бўлса, охират жазоси эса тоат-ибодат ўрнига гуноҳ-маъсият қилгани учун бўлади. Шунга кўра бу оят “Амал қилишга ҳаракат қилинг! Чунки бу амалларингиз учун сизларга дунёда алоҳида мукофот, охиратда эса яна алоҳида мукофот бор”, деган маънени ифодалайди. Дунёдаги мукофот шуки, агар банданинг амали яхши бўлса, Аллоҳ таоло унга саодатли ва барокатли ҳаёт ато этиши ҳамда мўминлар томонидан мақтовлар ила тақдирланишидир. Агар амали ёмон бўлса, унинг ҳоли танг бўлиб, мазамматга қолиши ва шармисор бўлишидир.

Охиратдаги мукофот эса қилган амаллариға күра жаннат ёки дўзах билан тақдирланишир.

Қилинган амалларни Расууллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам ва мўминларнинг кўришида қандай фойда бўлиши мумкин?

Инсонларни яхши ишлар қилишга ундейдиган омиллардан бири қилган ишининг қадрланиши, миннатдорлик ва мақтовлар эшитиб, иззат-икром қилиниши каби ишининг самарасини кўришидир. Мўмин киши ўзининг қилган ишларидан Расууллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам ва мўминлар хабар топиб, хурсанд бўлишини ҳамда уни мақташларини билса, қилган ишидан ўзи ҳам мамнун бўлади, хайрли ишга рағбати янада ортади ва ҳиммати ҳам юксалиб бораверади.

Юқоридаги оятда банданинг қилган амаллари кўрилиши зикр қилиниб, аввал, Аллоҳ таолонинг кўриши, кейин эса Расууллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам ва мўминларнинг кўриши тартиб билан келтирилди. Бунинг маъноси, бандаликнинг энг олий даражаси қилинаётган амалдан ёлғиз Аллоҳнинг кўришини ҳамда розилигини ният қилишдир. Ундан кейинги даража эса амални Аллоҳнинг розилиги учун қилиш билан бирга Расууллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам ва мўминлар ҳам хабардор бўлиб, унинг бу амалини маъқуллашлари, мадҳ қилишлари ҳамда мамнуният ила қабул қилишларини умид қилишдир. Зоро, мўминларнинг гувоҳлиги ҳам банданинг мақомини белгилаб беради:

يَأَيُّهُ الْكَلَمُونَ لِوَسَرَ إِلَاقَ نَعْنَاعَ يَرْدُخَلَ دِيَعَسَ يَبْأَسَ
يُذْمِرَتْلَ أَوَرَهَلَ رُونَبَرْ ظَنَنَفَ نَمْؤَمَلَ سَارَفَ اُوقَتَاَ مَلَسَوَ

Абу Сайд Худрий розияллоҳу анҳудан ривоят қилинади: Расууллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам: “Мўминнинг фаросатидан қўрқинг, чунки у Аллоҳнинг нури ила назар солади”, дедилар. Имом Термизий ривоят қилган.

“Аллоҳнинг нури ила назар солади” дейилишидан мурод – ақл кўзлари ила одамларнинг ҳолатларини кўра олишларидир. Бундан мурод Аллоҳ таоло Ўз валийларининг қалбларига шундай фаросатни берар эканки, улар дикқатлик билан назар солсалар, кимнинг қандай инсон эканини англаб олишлари мумкин экан. Ва яна улар ўзларининг тажрибалари ҳамда одамларнинг хулқ-атворларидан келиб чиқсан ҳолда кимнинг қандай инсон эканини билиб олишлари ҳам мумкин экан.

دَاهَشْ مُكْيَلَعْ اُودَهَشْ نِإِ، أَمَلْعَلَّ إَسْأَرْفَوْ مُكْيَإِ، لَاقْ هَنَعْ هَلَلَ يَضَرْ، ءادَرْدَلَا يَبَأَ نَعْ، مَهَرَاصْ بَأَ لَعَ وْمَهَبُولُقْ يَفْ هَلَلُهُ فَدْقَيْ، قَحْلُهُ نِإِ هَلَلَأَوَفْ، رَانَلَا يَفْ مُكْبُلَتْ.

Уларнинг гувоҳликлари аҳамиятли бўлганидан Абу Дардо розияллоҳу анху: “Сизлар уламоларнинг фаросатидан эҳтиёт бўлинг! Агар улар сизнинг зарарингизга гувоҳлик беришса, сизларни дўзахга ағдариб юборишади. Аллоҳга қасамки, Аллоҳ таоло уларнинг қалблари ва кўзларига ҳақни кўрсатиб қўяди”, деганлар. Қуйидаги ҳадиси шариф ҳам сўзимизни қувватлайди:

لأقَفِ، أَرِيَخِ، أَهْيَلَعِ، أَوَنْثَأَفِ، ةَزَانَجَبِ، اُورَمِ، ةَلَاقُ، هَنَعُ، هَلَلَ، يَضَرِ، كَلَامَنْبَسَنْأَنَعِ،
لَأقَفِ، أَرَشِ، أَهْيَلَعِ، أَوَنْثَأَفِ، يَرْخَأَبِ، اُورَمِمُثِ، تَبَجَّوِ، مَلَسَوِ، هَيَلَعُ، هَلَلَا، ةَلَصِ، يَبَنَلَا،
هَيَلَعُ، مُتَيَنْثَأَدَهِ، ةَلَاقِ، ؟تَبَجَّوِ، أَمِ، هَنَعُ، هَلَلَ، يَضَرِ، بَاطَحَلُ، نْبُرَمُعَلَاقَفِ، تَبَجَّوِ،
هَيَلَعُ، مُتَيَنْثَأَدَهِ، رَأَنَلَأَهَلَ، تَبَجَّوَفِ، أَرَشِ، هَيَلَعُ، مُتَيَنْثَأَدَهِ، هَنَجَلَأَهَلَ، تَبَجَّوَفِ، أَرِيَخِ،
ءَادُهُشِ، مُتَنَأُ، رَأَنَلَأَهَلَ، تَبَجَّوَفِ، أَرَشِ، هَيَلَعُ، مُتَيَنْثَأَدَهِ، هَنَجَلَأَهَلَ، تَبَجَّوَفِ، أَرِيَخِ،
هَيَلَعُ، قَفَّتَمِ، ضَرَالَا، يَفَهَلَلَا

Анас ибн Молик розияллоху анхудан ривоят қилинади: Бир жанозани олиб ўтдилар. (Хозир бўлганлар) у (маййит) ҳақида яхши гап айтдилар. Шунда Пайғамбар соллаллоху алайҳи васаллам: “Вожиб бўлди”, дедилар. Кейин яна бир жанозани олиб ўтган эдилар, (хозир бўлганлар) у ҳақида ёмон гап айтдилар. У зот яна: “Вожиб бўлди”, дедилар. Шунда Умар ибн Хаттоб розияллоху анху: “нима вожиб бўлди?”, деди. У зот: “Униси ҳақида яхши гап айтгандингиз, унга жаннат вожиб бўлди. Буниси ҳақида ёмон гап айтгандингиз, унга дўзах вожиб бўлди”, дедилар. Имом Бухорий ва имом Муслим ривоят қилишган.

Демак, кишиларнинг хайрли амалларга рағбатини ошириш учун уларнинг қилган ишлариға беэътибор бўлмасдан, аксинча уларни эътироф қилиш, ўзларига ёқадиган сўзлар билан уларни мақташ ҳамда муносаб тақдирлаб туриш лозим бўлади. Чунки Роббимиз ҳам мўмин банларини бирор ишга буюрадиган бўлса, “Эй иймон келтирғанлар” ёки “Эй Менинг бандаларим” каби бандаларига ёқадиган сўзлар билан хитоб қилган. Имом Термизий раҳматуллоҳи алайҳ ривоят қилган ҳадисда эса шундай дейилган:

هَيَّلَعُ هَلْلَا يَلَصٍ هَلَلُلْوُسَرَلَاقٍ هَلَاقُهُنَاعُهَلَلَأَيْضَرِّيِرُدُّخَلِإِدِيعَسِيَبَأَنَعٍ
يِذْمَرْتَلُأَهَاورٍ هَلَلِإِرُكْشَيِمَلَسَآنِلِإِرُكْشَيِمَلَنَمَمَلَسَو

Абу Саид Худрий розияллоҳу анхудан ривоят қилинади: Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам: “Одамлардан миннатдор бўлмаган кимса, Аллоҳга ҳам шукр қилмайди”, дедилар.

Баъзи инсонлар ўз қўл остидаги ишчи-ходимларнинг амалга оширган хайрли ишларига кўпинча эътиборсиз қарайдилар. Ёки эътиборли қарасаларда, лекин уларни тақдирлашга ёки ақалли бир оғиз миннатдорлик билдириб, мақтаб қўйишга лоқайдлик қиласидилар. Улар “ютуқлар ўзимизники, ҳозир камчиликлардан гаплашамиз” ёки “танқид келажак меваси” деган маънода фақатгина камчиликларни муҳокама қиласидилар. Айримлар эса қўл остидаги ишчи-ходим ва хизматчиларнинг фикри, гап-сўзлари ёки маслаҳатларини эшишиб ҳам кўрмайди. Уларга фақат “хўп бўлади” деган жавоб бўлса, бўлди. Бунинг натижасида қилган меҳнати қадрланмаган ишчи ёки ходим ўзининг келгуси ишларига совуққонлик билан, бефарқ ёндашадиган бўлиб бораверади. Фақатгина камчиликлар муҳокама қилиниб, қилинган меҳнатлар эътиборсиз қолиб кетаверса, кўзланган юқори чўққилар забт этилмай қолаверади.

Ҳакимлардан бири айтган экан: “Агар хатога йўл қўйган ёки янглишган ҳар бир кишидан батамом воз кечиб юборилаверса ҳамда уларнинг қилган яхши ишлари ҳисобга олинмаса, илм-фан, саноат ва адолат йўқолиб кетади, шунингдек, уларга олиб борадиган воситалар ҳам ишдан чиқади”.

Масалан: Муаллим ўқувчиларининг ютуқларини кўрмаса, фақат айбунуқсонини кўриш билан кифояланса, ўқувчи дарс қилмай қўяди. Ёки ота ўз фарзандига шундай муомалада бўлса, фарзанди рисоладагидек бўлиб улғаймайди. Бу ўринда муаллим ҳам, ота ҳам, қўл остида ишчи-ходимлари бор бошлиқ ҳам уларнинг яхши амалларини кўра олиши, ўз ўрнида мақтабтақдирлаши, муносиб насиҳатни ҳам қилиши ҳамда ҳалимлик или иш олиб бориши лозимдир. Шунда кутилган натижажа осонлик или қўлга киритилади.

Бу борада бизга халқимизнинг фахри бўлган устозимиз шайх Муҳаммад Содиқ Муҳаммад Юсуф раҳматуллоҳи алайҳ гўзал ўrnak эдилар. У киши ҳикмат или иш юритар эдилар. Шайх ҳазратларининг қўлларида ўн йилдан зиёд таълим олган бўлсак, шогирдлари томонидан амалга оширилган барча хайрли ишларга ҳар доим аҳамият бериб, амалга оширганларга алоҳида миннатдорлик билдирап эдилар. Шогирдларининг гаплари ва саволларини диққатлик билан тинглар ҳамда уларга келгуси фаолиятлари учун зарур маслаҳат ва кўрсатмаларни ҳам берар эдилар. Буларнинг ҳаммаси шогирдларининг ҳимматига ҳиммат, ғайратига ғайрат ва кучига куч қўшарди. Бунинг натижаси ўлароқ, дарс олиб қайтаётган шогирдлар янгидан-янги хайрли ишларни амалга оширишни кўнгилларига туғиб чиқиб кетишар эди. Шунингдек, Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васалламнинг сийратларини ўрганиш каби турли муҳим мавзуларда танловлар

уюштириб, ғолибларни алоҳида тантанали равишда тақдирлашлари ҳам ўрнак олишимиз лозим бўлган ишлар жумласидандир. Шайх ҳазратлари шундай йўл тутганлари сабабли илм эгаларидан тортиб, оддий халқнинг ҳам қалбларига кириб бордилар. Шунинг учун ҳам бирорта ишга тарғиб қилсалар, ҳали сўзларини тамомламасданоқ, тингловчилар уни амалга оширишга ошиқиб туришар эди.

Демак, инсон энг яхши натижаларга эришиши учун ўзининг қўл остидаги ишчи-ходимлари, шогирдлари ёки фарзандлари томонидан амалга оширилган меҳнатларни қадрлаши, миннатдорлик изҳор қилиши, уларни тақдирлаши, агар камчилик-нуқсонлари бўлса, уларни умумий зикр қилиб, керакли тавсия ва маслаҳатларни ҳам бериши керак. Агар айнан бир кишининг камчилигини хос зикр қилмоқчи бўлса, уни жамоатнинг олдида шарманда қилмасдан, аксинча, унинг камчилигини алоҳида ўзига айтиб, камчиликни бартараф қилиш лозим бўлади. Агар ишлар шу тарзда олиб борилса, жамият аъзолари ўртасида ўзаро адоват пайдо бўлмайди ҳамда ҳар бир лавозим эгаси ўз вазифасини сидқидилдан бажаришга ҳаракат қиласди. Чунки одамлар кўп гапнинг эмас, балки бир оғиз бўлса-да, самимият билан айтилган ширин сўзнинг гадоси бўлишади.

Ҳикоя қилинишича, волийлардан бирининг ҳузурига жиноят қилган бир аъробийни муҳокама учун олиб келиб, унинг қилган ишлари ва устидан тушган шикоятлар ёзилган китобни ҳам волийга тақдим қилишади. Шунда аъробий: “Мана, менинг китобимни ўқиб кўринглар”, деб юборади. (Яъни, Қуръондан оят ўқийди.) Волий унга эътиroz билдириб: “Ахир, бу сўз Қиёмат куни айтилади-ку！”, дейди. Аъробий: “Аллоҳга қасамки, бу Қиёматдан ҳам ёмонроқ-ку！”, деб жавоб беради. Шунда волийнинг эътирози кучайиб, ғазаб билан: “Нима учун？”, деб сўрайди. Аъробий: “Ахир, Қиёмат куни менинг яхши амалларим ва ёмон амалларим бирга келтирилади. Сизлар эса фақат ёмон амалларимнигина келтирибсизлар！”, деб жавоб беради.

Муваффақиятга эришишда қаттиққўлликнинг ўзи кифоя қилмайди. Балки унгаadolat ҳам қўшилса, оилада бўлсин, ишхоналарда бўлсин, қилинган меҳнатлар қадрланса, саодатли ҳаёт таъминланади. Умар ибн Абдулазиз раҳматуллоҳи алайҳдан Хурросон волийси унинг халқига баъзи бир қаттиққўллик ва куч ишлатиш учун изн сўраб: “Буларни қилич билан қамидан бошқа нарса тўғирлай олмайди”, деб хат ёзади. Шунда Умар ибн Абдулазиз: “Ёлғон айтасан, уларниadolat ва ҳақ тўғирлайди ва билгинки: “Зоро, Аллоҳ бузғунчиларнинг ишини ўнгламагай”, (Юнус сураси, 81-оят)

деб, жавоб ёзиб юборади.

Құдратуллоҳ Сидиқметов